

ВІДГУК
офіційного опонента, кандидата педагогічних наук,
доцента Вікторенко Ірини Леонідівни на дисертацію
Матвієнко Марини Євгенівни
«Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування
освітньо-виховного середовища»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата наук зі
спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Євроінтеграційні прагнення України обумовлюють зміну векторів її розвитку і позначаються на всіх сферах суспільного життя. Особливо важливими у зв'язку із цим виступають реформаційні освітні процеси, що стосуються оновлення початкової школи. Актуальність виконаного Мариною Євгенівною Матвієнко дослідження зумовлена тим, що сучасне суспільство, сповідуючи європейські цінності, прагне наблизитися до стандартів освіти, які є актуальними в найбільш розвинених країнах світу. Закордонні науковці вже давно визнають щастя дитини однією з основних характеристик якісної початкової освіти.

Подібні орієнтири відображено і в сучасній Концепції нової української школи, новому Державному стандарті початкової загальної освіти: дитиноцентризм, виховання на цінностях, педагогіка партнерства та ін. При цьому одним із ключових компонентів формули нової школи виступає «сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу». Не можна не погодитись, що створення в навчальному середовищі особливої комфортної атмосфери – взаємної любові та поваги між учителем та учнями, визнання унікальності і неповторності останніх, оптимістична віра в дитину, побудова стосунків на взаєминах рівного з рівним, організація співробітництва і співтворчості як на уроках, так і позаурочній діяльності, задоволеність учнів самим процесом навчання – забезпечить одну з провідних потреб особистості в самореалізації себе як частини соціуму і надасть дитині змогу інтегруватися в соціокультурне

середовище, креативно реагувати на проблеми і виклики сучасності, усвідомлювати свою роль у суспільстві і світі.

З урахуванням означених потреб постала гостра необхідність формування високопрофесійного, компетентного вчителя нової генерації, який би змінив сенс і характер освітньо-виховного середовища відповідно Європейських стандартів та до вимог оновленої української початкової школи.

Отже, актуальність представленого Мариною Євгенівною Матвієнко дослідження перебуває в контексті реалізації суспільних, науково-теоретичних і практичних потреб у розробці й експериментальній перевірці педагогічних умов, що забезпечать щасливе освітньо-виховне середовище молодших школярів.

У світлі сказаного проблема, яка й досі залишалася поза увагою вітчизняних дослідників та яку взялася науково вирішувати дисертантка, вбачається гостро актуальною, необхідною й доцільною.

Актуальність, педагогічна доцільність дослідження підвищується необхідністю розв'язання наявних у системі освіти суперечностей, які визначено дослідницею, зокрема між: потребою у педагогічних кадрах, готових до практичної діяльності, та теоретичним спрямуванням вишівської підготовки майбутніх учителів початкових класів; соціальним замовленням на створення щасливого освітньо-виховного середовища з урахуванням індивідуальних потреб дитини та традиційними шляхами його організації, що орієнтується на «середнього» учня; необхідністю створення щасливого освітньо-виховного середовища та несформованістю готовності майбутніх учителів до реалізації педагогічних умов, що його забезпечують.

Спрямованість виконаного дослідження на подолання й розв'язання визначених суперечностей підтверджує його своєчасність і відповідає оптимальним шляхам реформування системи вищої освіти.

Дисертаційна робота М. Є. Матвієнко має високий методологічний та методичний рівень. Аналізуючи зміст наукового пошуку, слід позитивно

відзначити коректність та чіткість наукового апарату. Так, мета, об'єкт і предмет дослідження повністю узгоджуються між собою, а визначені завдання послідовно відображають сформульовану мету.

Зміст представленої дисертації, її структура, методологічний апарат і стиль викладу матеріалу свідчать про наукову зрілість дослідниці, що дозволило їй здійснити ґрунтовне науково-об'єктивне конструктивне вивчення теоретичних питань та практичного досвіду щодо створення щасливого освітньо-виховного середовища, а також перевірити спроектовану автором експериментальну програму, спрямовану на розкриття впливу теоретично обґрунтованої сукупності педагогічних умов на готовність майбутніх учителів початкових класів до формування щасливого освітньо-виховного середовища на теоретичному та практичному етапах їхньої професійної підготовки.

Уважаємо, що структура дисертаційної роботи є логічно продуманою. М. Є. Матвієнко послідовно вибудувала не лише загальну структуру дисертації, а й вдало створила конструкцію всіх наявних розділів: початковий зміст кожного з них становить загальне уявлення про проблему, яка вирішується, розкриття та мотивація її масштабів, а потім вибудовується поступовий рух до аналітичного зрізу локальних, але не менш значущих аспектів та явищ, які, власне, й складають та пояснюють загальні положення. Саме такий шлях проходить дослідницька думка і в теоретичних, і в дослідно-експериментальних підрозділах роботи.

Методологічна основа дисертації забезпечила належне розкриття усіх граней дослідження: здійснення теоретичного аналізу наукових джерел із проблеми особливостей підготовки майбутніх учителів початкових класів; виявлення сутності та змісту дефініцій «освітньо-виховне середовище», «щасливе освітньо-виховне середовище», «індивідуальна освітня траєкторія»; наукове обґрунтування та експериментальна перевірка сукупності педагогічних умов формування щасливого освітньо-виховного середовища.

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на результати, що мають вагому наукову новизну, а саме: автором *уперше* теоретично обгрунтовано сукупність педагогічних умов (створення індивідуальної освітньої траєкторії учня, створення позитивної психологічної атмосфери в класі), що сприяють сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до створення щасливого освітньо-виховного середовища в загальноосвітніх навчальних закладах; здійснено комплексний аналіз поняття «щастя» з позиції філософії, психології, педагогіки, що суттєво розширює наукове розуміння процесу підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування ефективного освітньо-виховного середовища; представлено авторську позицію щодо трактування сутності дефініцій «щасливе освітньо-виховне середовище», «індивідуальна освітня траєкторія», що визначаються як результати наукового пізнання; *уточнено* характеристики щасливого освітньо-виховного середовища, критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів початкових класів до формування щасливого освітньо-виховного середовища; *подальшого розвитку* набуло поняття «освітньо-виховне середовище», форми, методи і прийоми роботи з учнями в процесі організації освітньо-виховного середовища.

Дослідження реалій і перспектив сучасної професійної педагогічної освіти дозволило М. Є. Матвієнко запропонувати оптимальний і раціональний варіант модернізації підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування щасливого освітньо-виховного середовища, а саме її поетапної реалізації (С. 190). Інтерес та наукову цінність, запровадженої автором експериментально-дослідницької методики, становить спецкурс «Щасливе освітньо-виховне середовище у початковій школі», який був спрямований на організацію діяльності всіх учасників освітньо-виховного середовища: учителя, дітей та їхніх батьків.

Слід позитивно оцінити оновлення автором форм і методів підготовки майбутніх фахівців у вищому педагогічному навчальному закладі:

психологічні вправи («Енергетична парасолька», «Картина настрою»), тренінги, майстер-класи, свята («100 книжок», «Коло таємниць», «Тиждень професій», дні йоги, музичні дні), вистави, моделювання та розробка власних схем реакцій на складні ситуації, індивідуальні та групові проектні роботи, портфоліо, мозкові штурми, рольові ігри, семінари, розробка студентами календарів класних традицій, створення структури класної Інтернет-сторінки, блогу «НаррЕп» (мало на меті забезпечення платформи для розміщення додаткової інформації щодо змісту спецкурсу, розширення можливостей для обміну ідеями, професійними надбаннями, практичними розробками між учасниками експерименту), організація роботи навчальних центрів (математичний, природничий, науковий, спортивний, центр писемності, творчості тощо),

Оригінально і науково-виважено М. Є. Матвієнко представляє систему діагностування молодших школярів (для виявлення чинників, що впливають на ступінь їхньої задоволеності освітньо-виховним середовищем і для визначення рівня задоволеності шкільним життям) та майбутніх учителів (з метою виявлення сформованості готовності майбутніх спеціалістів до формування щасливого освітньо-виховного середовища), яка проходила на основі встановлених дослідницею критеріїв (мотиваційного, когнітивного, оцінно-рефлексивного й операційно-діяльнісного) і включала: адаптовану проєктивну психологічну методику Джозефа М. Сакса; тести (на виявлення вихідного рівня готовності студентів до формування щасливого освітньо-виховного середовища в початкових класах), творчі письмові роботи за темою «Щасливе освітньо-виховне середовище: за та проти»; індивідуальні бесіди; анкетування; моніторинг активності студентів у спеціально створеному інтернет-ресурсі на виявлення позитивного ставлення до діяльності щодо формування щасливого освітньо-виховного середовища і прагнення до професійного розвитку; аналіз «Щоденників щасливого вчителя»; вхідні, тематичні та контрольні тестування, що включали перевірку сформованості науково-теоретичних знань про сутність і

особливості щасливого освітньо-виховного середовища та практичних знань щодо його формування; персональні щоденники; звіти студентів (оцінка ситуацій та результатів власної діяльності).

Упровадження розробленого М. Є. Матвієнко спецкурсу та подальше застосування його матеріалів упродовж безпосередньої практичної діяльності учасників експерименту дозволило дисертантці на емпіричному матеріалі проаналізувати кількісні та якісні показники готовності майбутніх учителів початкових класів до формування щасливого освітньо-виховного середовища. Для цього використовувалась низка розроблених автором критеріїв, було схарактеризовано рівні: низький, середній і високий.

У дисертації представлено аргументовані результати експериментального дослідження, які впливають зі змісту роботи, є логічними і слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційної роботи (С. 210 – 212). Вони свідчать про ефективність змодельованих та реалізованих автором умов формування готовності майбутніх учителів до створення щасливого освітньо-виховного середовища. Доказом цього є показники динаміки рівнів сформованості готовності майбутніх учителів за всіма визначеними автором критеріями й відповідними показниками.

Основні наукові результати, висновки і рекомендації дослідження є достовірними внаслідок оперування досконалим теоретико-методологічним інструментарієм та залученням значного масиву перевірених фактів, положень, концептуальних підходів. Теоретичними засадами дослідження стали фундаментальні положення вітчизняних та зарубіжних науковців, сучасні парадигми початкової та вищої освіти. Залучений автором обсяг джерел інформації (195 позицій, з яких 47 – англійською мовою) надає обґрунтованості, достовірності та об'єктивності висновкам та узагальненням роботи.

Результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною та практичною значущістю. Вони можуть бути використані для подальшого теоретичного та емпіричного дослідження проблематики,

пов'язаної з реалізацією в освіті потреби особистості в щасті, у практичній роботі вчителів початкових класів та навчальному процесі вишу під час викладання дисциплін із педагогічної проблематики.

Основні результати дисертаційної роботи висвітлено у належній кількості публікацій: семи статтях, опублікованих у фахових виданнях України із педагогічних наук, зокрема 1 – у збірнику, що входить до міжнародної наукометричної бази. Її результати апробовано на п'яти наукових конференціях. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого М. Є. Матвієнко дисертаційного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації – ідентичні.

Дискусійні положення та зауваження. Визнаючи ґрунтовність дослідження М. Є. Матвієнко, слід звернути увагу на певні дискусійні моменти:

1. На наш погляд, теоретичну значущість дослідження посилило б більш докладне висвітлення в п. 1. 1. «Особливості підготовки майбутніх учителів початкових класів» результатів сучасних досліджень щодо особливостей підготовки майбутніх учителів відповідно до специфіки діяльності вчителя початкових класів (З. Онишків, Л. Хомич, Л. Коваль, І. Хижняк та ін.) .

2. Уважаємо, що теоретичну і практичну значущість дослідження також посилило би проведення порівняльної характеристики початкової школи за умов організації традиційного і пропонованого автором, щасливого, освітньо-виховного середовища.

3. У дослідженні дисертантка аналізує приклади ґрунтовних моделей комфортного середовища (Т. Лошакова), освітньо-виховного середовища (В. Ясвін) та ін., які вже потрапили в поле зору вчених. При цьому проектування власної моделі щасливого освітньо-виховного

середовища, або методики (системи) формування готовності майбутніх учителів початкових класів до формування щасливого освітньо-виховного середовища в роботі відображене частково.

4. Життя і здоров'я людини є одними із найвищих соціальних та особистісних цінностей. Тож, щасливе освітньо-виховне середовище, на нашу думку, має передбачати формування зокрема (і насамперед) здорової особистості. Ураховуючи цей факт, можливо доречним би було висвітлення в роботі здоров'язбережувального аспекта організації освітнього простору.

5. Реалізація сукупності педагогічних умов у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів передбачала організацію діяльності студентів у два етапи: теоретичний і практичний. Вважаємо, що в першому розділі рецензованої праці (п. 1. 4.) автор недостатньо приділила увагу висвітленню специфіки організації практичного етапу.

Утім, зазначені побажання і зауваження мають дискусійний і рекомендаційний характер, тому не зменшують загальної позитивної оцінки і теоретико-практичної цінності проведеного дослідження, яке є актуальним, самостійним і завершеним, може бути кваліфіковане як вагомий унесок у професійну педагогіку в контексті модернізації професійної підготовки у виші. Дисертантка виявила себе як компетентна дослідниця, яка володіє надбаннями психолого-педагогічної науки, уміло здійснює аналіз наукової бази, логічно вибудовує власний науковий пошук.

Усе це дає підстави зробити висновок про те, що представлена до захисту робота «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування освітньо-виховного середовища» відповідає пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), а її авторка – Марина Євгенівна Матвієнко – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

І. Л. Вікторенко

Підпис І. Л. Вікторенко ЗАВІРЯЮ
Начальник відділу кадрів
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Є. С. Сілін